

Vyjádření školitele prof. PhDr. Františka Šmahela, DrSc., k doktorské disertaci
Mgr. Pavla SOUKUPA, Reformní kazatelství v pozdně středověkých Čechách.

Studie o nejstarších kázáních Jakoubka ze Stříbra

Předložená doktorská disertace má proti původnímu zadání, jež znělo „Formy zbožnosti v Čechách pozdního středověku“, pozměněný název. Stalo se tak se souhlasem školitele, neboť se ukázalo, že dosud neprobádaný soubor nejstarších kázání Jakoubka ze Stříbra má mimořádně závažnou vypovídací hodnotu nejen pro rozvíjející se reformní hnutí, ale i pro univerzitní kazatelskou literaturu střeoevropské provenience. Nejedná se tedy o změnu tématu, nýbrž o jeho upřesnění v rámci široké badatelské oblasti, kterou původní název implikoval.

Vzhledem k prvořadě roli Jakoubka ze Stříbra v přípravném stadiu i v průběhu husitské revoluce bylo na místě předeslat třem výkladovým kapitolám úvahu o místě „českého hnutí náboženského“ (tak Václav Novotný) v domácím a zčásti též v zahraničním dějepisectví. Široce rozevřené spektrum problematiky krok za krokem směřuje k vlastnímu tématu a metodologickým otázkám jeho zkoumání. Autor tu bere v potaz i nejnovější, v praxi zatím příliš neověřené poststrukturalistické postupy textologické analýzy.

Od reformních podnětů nebylo ve vrcholném a pozdním středověku daleko k herezi. Souběh nizozemského hnutí nové zbožnosti (*devotio moderna*) s neméně ranými reformními náběhy v lucemburských Čechách přitahoval od počátku minulého století pozornost badatelů, kteří zkoumali jednak míru vzájemného působení, jednak rozdílnou odezvu ze strany církevního dohledu. Starší představy o působení *devotio moderna* na dobové kazatelství autora neuspokojily, neboť v jeho pohledu jak toto hnutí tak i jiné soudobé projevy probouzející se laické zbožnosti vycházely z jakéhosi religiózního substrátu převážně zůstávajícího v rámci ortodoxie. Jinak tomu bylo v případě valdenství, „dobového dissentu“ klasifikovaného církví jako hereze. Třetím proudem, který tvoří náplň první kapitoly nazvané „Reforma a hereze“, je reformní kazatelství

v letech 1363-1415, jež v genealogii české reformace mělo ve srovnání s oběma předchozími formami mnohem závažnější roli již proto, že šlo o prvořadé medium nábožensky obrodné či opravné agitace. Pro Jakoubka ze Stříbra, jak se znovu potvrzuje, měla návaznost na podněty Milíče z Kroměříže a Matěje z Janova hlubší dosah, než tomu bylo v případě aktuálních univerzitních zápasů o učení Jana Viklefa. Při širokém záběru kapitoly by snad i jim mohla být věnována pozornost, neboť konec konců Jakoubek byl do nich vtažen, zatímco s Valdenskými měl málo společného.

K názvu druhé kapitoly „Nejstarší kázání Jakoubka ze Stříbra“ by bylo vhodné dodat: „ad clerum“. A protože Jakoubkovy rané promluvy byly spjaty s jeho studiem a působením na pražské univerzitě, autor výklad o konstrukci kazatelského textu započal ohlédnutím po literatuře zabývající se sermony ke kněžstvu na západoevropských univerzitách. Čtrnáct dochovaných textů z rané doby Jakoubkova kazatelství z části využil již Jan Sedlák, jehož poznatky další bádání pouze přebíralo. Mgr. Soukup jejich podrobným, poučeným a místy paradigmatickým rozbořem postoupil o velký krok vpřed a vytvořil tak zázemí nejen pro případnou kritickou edici, ale i pro další výzkum husitského kazatelství. Příkladný je zejména rozbor citací z děl starověkých autorů, svatých otců i středověkých básníků, který neulpěl na jinak běžném výčtu. Právě tak stojí za zmínku identifikace přejímek ze „zamlčených autorů“, mezi něž patřil i Jakoubkův učitel a kolega Stanislav ze Znojma. Hlavním zdrojem mu ovšem byla Bible, s jejíž pomocí usiloval o nápravu pokleslých mravů duchovenstva, což patřilo k vlastní náplni *sermones ad clerum*. Otázkou pro mne je vypovídací hodnota textologického rozboru, jehož schéma nalezneme na s. 161. Jakkoli se schéma samo o sobě může jevit přesvědčivé, považuji ho za přeintelektualizovanou interpretaci, jež měla daleko k původnímu utváření textu. Mohu-li uvést analogii, pak jsou jimi v mých očích složité kružby a jiné geometrické obrazce, které dějepisci umění rýsují na reprodukce výtvarných děl. Obojí ovšem je *ad disputandum*.

Po zúžení pohledu ve střední, stěžejní části disertace, autor ve třetí kapitole předkládá sice jen „sondy“ do homiletiky a exegeze, znovu však široce rozevřené do spektra úvodního výkladu o reformě a herezi. Z textu první i druhé sondy je zřejmé, jak dobře se autor pohybuje v širší problematice a jak sám obohatil svou starší studii v ČČH 99, 2001, kterou poněkud překvapivě neuvádí v jinak velmi podrobném soupisů pramenů a literatury. Spojujícím článkem obou sond se závěrečnou statí o využití exegeze v polemice s chiliasmem je opět osobnost mistra Jakoubka ze Stříbra. Autor i zde, místy až překvapivě zrale, doplnil dosavadní rozsáhlou literaturu.

Soukupova disertace se vyznačuje kultivovaným odborným stylem a uvážlivým rozlišením výkladu „nad i pod čarou“. Autor má na mysli čtenáře, jehož zdařile vede a jemuž neopomene sdělit, kam dále budou společně směřovat. Mgr. Pavel Soukup ve své disertaci prokázal nejen široký rozhled po literatuře zabývající se ranou evropskou reformací, ale i schopnost interpretace dosud neznámých nebo nedostatečně využitých pramenů. S potěšením dodávám, že jeho dosavadní bibliografie je co do počtu i badatelského přínosu publikovaných statí zcela postačující. A protože kandidát včas a s výbornými výsledky splnil i další předepsané povinnosti doporučuji jeho disertaci k obhajobě.

František Šmehl

V Praze 3. března 2007